

En record de l'historiador i jurista Josep M. Pons Guri

Antoni Pladevall i Font

Acadèmic de número. pladevallfa@yahoo.es

El dia 23 de desembre del 2005 moria a Arenys de Mar, on havia transcorregut pràcticament tota la seva vida, el destacat historiador i jurista Josep M. Pons Guri que, durant més de trenta anys, ha format part de la nostra Reial Acadèmia de Belles Arts, de la qual fou elegit el 17 de maig del 1972 com a membre corresponent per la seva vila natal.

La seva llarga vida, de 96 anys, és aparentment simple perquè va transcórrer íntegrament a Arenys, llevat del seus anys de formació a la Universitat de Barcelona, a les Facultats de Filosofia i Lletres el 1925 i de Dret entre el 1926 i el 1931, dels dos anys que va treballar a Barcelona en la passantia d'un advocat entre els anys 1931 i 1933 i dels tres anys de la guerra civil espanyola.

Va néixer el 16 de juny del 1909 i, el com a fill de pare procurador de tribunals i nét d'un advocat, la seva vocació com a jurista es va veure encaminada molt aviat. Va fer els estudis primaris a Arenys i els secundaris i el batxillerat entre Girona, Arenys i Mataró, fins al seu ingrés a la Universitat de Barcelona.

Durant els anys d'estudis i estada a Barcelona va tenir com a professor d'història a Antonio de la Torre i de dret a Galo Sánchez, dels quals conservava un gran record. El va també marcar molt l'amistat i relació amb Agustí Duran i Sanpere, amb el qual més tard, en esclatar la Guerra Civil, va col·laborar en el Servei de Protecció i Recuperació del Patrimoni Cultural de Catalunya, i també féu amistats entre els professors i historiadors del moment, en particular amb Josep de C. Serra Ràfols que l'engrescarà per l'arqueologia.

La mort inesperada del seu pare el va forçar a tornar a Arenys on va continuar el seu despatx a partir del 1933. L'any següent fou nomenat regidor de Cultura, a través de la Lliga, i el mateix any va instar la creació de l'Arxiu Històric Municipal i Notarial d'Arenys de Mar, del qual el 1935 redactà les bases del seu patronat i estatuts.

Passada la maltempada de la Guerra Civil es reincorporà a la vida activa d'Arenys, d'on fou alcalde entre el 1952 i el 1957 i on se li adjudicà el títol perpetu d'arxiver honorari. En realitat, era el director i l'ànima del seu Arxiu Històric, que cada vegada anava incorporant més materials i els donava a conèixer amb els seus estudis i publicacions, sobretot amb el *Butlletí* o *Circular* que va publicar entre els anys 1959 i 1966.

L'Arxiu d'Arenys, que el 1957 es va instal·lar en un nou edifici i convertir en l'Arxiu Fidel Fita, en honor del gran jesuïta, historiador i paleòleg fill d'Arenys, fou el centre on Pons Guri passarà més hores de la seva vida, on donarà cursets de paleografia i d'història i arxivística i per on passaran

molts futurs historiadors de la comarca i de fora; des d'ell exercirà un autèntic mestratge. Serà sobretot a partir del 1979 quan tancarà el seu despatx d'advocacia, que farà de l'Arxiu el centre de la seva vida i activitats. Aquell mateix any l'Arxiu s'integrarà a la Xarxa d'Arxius de la Generalitat i farà les funcions d'arxiu comarcal.

Però la seva activitat no es limitarà a l'arxiu, sinó que a través d'amics arqueòlegs obtindrà de la “Comisaría General de Excavaciones Arqueológicas” el càrrec ocasional de delegat per excavacions de la comarca, cosa que li facilitarà fer dues campanyes d'excavacions el 1949-1950 i el 1956-1957 al poblat pre-romà de la Torre dels Encantats, a Arenys de Mar.

La seva residència i ocupacions a Arenys no l'impediren d'aprofitar vacances i ocasions propícies per fer sovintejats desplaçaments als arxius de Barcelona i de Girona pels seus estudis històrics i jurídics i d'altres més ocasionals a la Biblioteca Nacional de Madrid, a la de l'Escorial per a fer-hi recerques als seus rics fons històrico-jurídics i fins a Sevilla, on va anar a parar la documentació del vescomtat de Cabrera que fins al 1939 es guardà a Hostalric.

Això ens porta a parlar de dos temes recurrents i repetits en la seva producció històrica i jurídica que foren l'estudi del vescomtat de Cabrera i el de temes d'història i dret del comtat i diòcesi de Girona.

Tot i pertànyer el Maresme a la província de Barcelona, Pons Guri sempre en va considerar fora el terme d'Arenys, per haver aquest format històricament part del vescomtat de Cabrera, centrat en el castell de Montsoriu i en la cúria vescomtal d'Hostalric, car Arenys era part integrant del territori de l'antic castell de Montpalau, unit al dit vescomtat. És per aquesta raó que per a ell Arenys no era del Maresme, era en tot cas part de la Selva Marítima a la qual, segons ell, pertanyien la resta de termes del Maresme situats entre la riera de Caldes d'Estrac i la desembocadura al mar de la Tordera. Així ho defensà apassionadament en la XXVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos celebrada a Santa Coloma de Farners els dies 22 i 23 d'octubre del 1983.

L'altra constant de la seva vida fou la seva professió de gironí, pel fet d'haver format part Arenys del comtat i bisbat de Girona. Això el portarà a publicar nombrosos treballs als *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, a la *Revista Girona* i a altres indrets, sobre el dret, costums jurídics, els sínodes diocesans, els nomenclàtors parroquials i altres temes d'art, sobretot religiós. L'obra més important sobre aquest tema és *Les colleccions de costums de Girona*, publicada el 1988 per la Fundació Noguera.

Un altre testimoni ben característic d'aquest amor a Girona és el fet que amb motiu d'haver segregat el 1957 el Vaticà, per pressió del Govern espanyol, moltes parròquies de les diòcesis catalanes per adaptar els límits diocesans als provincials, Arenys de Mar es va segregar de Girona i unir a la diòcesi de Barcelona. Pons Guri, d'acord amb altres persones de la seva vila, no va parar de presentar alegacions i recursos fins que al 1978 la parròquia d'Arenys de Mar retornà a la diòcesi de Girona.

Com és lògic un tercer tema molt present en els seus estudis fou el passat i vicissituds del terme històric d'Arenys, que abraçava Arenys d'amunt i Arenys de Mar. A ell va dedicar molts dels seus treballs primicers com *Un siglo de arte religioso en San Martín de Arenys* (1942), *Noticias de artistas arenyenses en el siglo XVI* (1943), *El retablo mayor de Arenys de Mar obra de Pau Costa* (1944),

Un retablo de Agustí Pujol (1948), etc. i en especial el seu llibre *Estudi del Pilots*, publicat per primera vegada el 1960 en castellà i ampliat i en català, per Curial Edicions el 1993. Com a estudis arenyencs més recents hi ha els treballs: *XI Centenari de Sant Martí d'Arenys* (1978) i *Quantasqu Coast, s'emancipà i s'organitzà una vila, Arenys de Mar 1574-1720* (1999).

Donar una idea del cabal de la seva obra és una tasca molt més difícil que sintetitzar la seva vida. Pons Guri ha publicat obres que són cabdals en el camp de la història del dret, com les *Constitucions i altres drets de Catalunya*, en col·laboració amb Vicenç Sandalinas, amb textos originals, traduccions i anotacions (Barcelona, Josep Bosch, 1952); *El Corpus Iuris a Catalunya. Documents jurídics de la Història de Catalunya* (1991); *Documents sobre l'aplicació dels Usatges de Barcelona anterior al segle XIII* (Universitat de Barcelona, 1994) i la introducció a les *Constitucions i altres drets de Catalunya*, del 1702, publicat el 1995 pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya; l'esmentat *Les colleccions de costums de Girona*, del 1988 i un llarg etc.

Al costat d'aquestes i d'altres investigacions impreses com a llibres, hi ha molts estudis i treballs menors en extensió, no en importància, molts d'ells aplegats en tres volums de la Col·lecció "Textos i Documents" de la Fundació Noguera, editats el 1989 sota el títol *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*.

És impossible sintetitzar o donar una idea cabal dels centenars d'articles i treballs que Pons Guri ha publicat al llarg de la seva vida, sobretot si tenim present que molts d'aquests varen aparèixer en obres col·lectives, en revistes científiques especialitzades o en publicacions comarcals i locals. A la *Gran Enciclopèdia Catalana* hi té més d'un centenar d'articles signats, en té al *Diccionari d'Història de Catalunya*, d'Edicions 62, al *Diccionari d'Història Eclesiàstica de Catalunya*, a la *Nueva Enciclopedia Jurídica*, etc.

Abans s'han citat algunes de les seves obres més importants sobre alguns camps concrets, però la seva gran bibliografia inclou també altres estudis notables com *El Cartulari de Sant Pol de Mar* (1966), *El llibre de la Universitat de Blanes* (1969), *El llibre de Santa Cristina de Lloret de Mar* (1977), *Inventari de pergamins de l'Arxiu Històric Fidel Fita d'Arenys de Mar* (1984), *El Cartulari de Roca Rossa* (1989), *La Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona* (1992), etc., etc.

Al *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* del 1964 hi té publicat "Un fogatjament desconegut del 1358" i a la "Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón", 1982, el treball *Actas de las Cortes Generales de la Corona de Aragón de 1362-1363* i així podríem anar seguint fins a una llista de més de tres-cents treballs.

Recordem per acabar que Josep M. Pons Guri sempre va tenir com a divisa, i així ho proclamava, que mai no havia format part de cap grup o cenacle concret, no estava lligat per cap obediència cultural ni política. Això li va donar sempre independència per expressar els seus criteris o opinions fossin favorables o desfavorables tant envers persones com institucions.

Són moltes les batalles o batalletes que va mantenir per escrit i verbalment quan veia estudiosos pretensiosos que feien afirmacions o treien conclusions no fonamentades o bé veia institucions que volien imposar normes o criteris que no creia encertats o conformes amb l'ús antic o tradició. En podríem esmentar molts com la seva oposició a un aferrissat defensor del fals Boades, el seu judici sobre Roig Jalpí, autor de falsedats però també de bones troballes o bé la seva crítica i desautorit-

zació a alguns aspectes de les divisions comarcals, a la normativa de la Generalitat sobre la forma dels escuts locals, etc.

La seva rialla franca i sonora era clàssica, bé que sovint era una espasa de dos talls quan la deixava anar després d'una crítica o desautorització. No obstant això, no era gen esquerp, ans al contrari, franc i obert i d'una gran cordialitat i paciència amb tots els investigadors, sobretot si eren novells, que acudien al seu recer de l'Arxiu Fidel Fita.

Vaig tenir la sort d'haver col·laborat amb ell i haver-lo acompanyat en visites a alguns arxius des d'un treball que vàrem signar conjuntament l'any 1967 i que fou una ponència conjunta sobre "Els particularismes catalans de les consuetes religioses dels segles XIII al XVIII", fet al segon Congrés Litúrgic de Montserrat. Més tard, trobades en reunions d'estudiosos o bé treballs sobre temes relacionats amb el vescomtat de Cabrera ens havien fet mantenir bastants contactes i puc testimoniar la seva franquesa, amistat i sinceritat i haver-li sentit pronunciar moltes vegades la frase clàssica "*Amicus Plato, sed magis amica veritas*", de la qual n'havia fet una divisa.

Que era un investigador molt valuós en són testimoni les reconeixences i distincions de què fou objecte a desgrat de la seva volguda i mantinguda independència. Els anys 1978 i 1979 la Universitat Autònoma de Bellaterra l'invità a donar classes de la seva especialitat sobre el dret medieval i el 1989 el Departament de Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de Barcelona el nomenà col·laborador científic.

Va rebre també distincions i homenatges d'entitats i associacions particulars, com dels ajuntaments de la seva vila i de Blanes, dels arxivers de Catalunya, que el reconegueren com a degà seu en la professió l'any 1987 en les I Jornades d'Arxivística de Catalunya, i d'investigadors d'arreu del país que li varen dedicar dos volums, els 12 i 13 de l'any 2000, dels *Quaderns de la Selva* del Centre d'Estudis Selvatans de Santa Coloma de Farners, amb el títol d'"Estudis en honor de Josep M. Pons Guri", en què es publicà també una biografia seva i una aproximació a la seva bibliografia.

Com a reconeixences més notables podem destacar la concessió de la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya l'any 1988, la Creu de Sant Ramon de Penyafort del Col·legi d'Advocats de Barcelona el 1993 o la Medalla d'or de la Universitat Pompeu Fabra per la important donació de textos i llibres jurídics que va fer per enriquir la seva biblioteca.

Tot el que breument hem apuntat justifica a bastança la categoria i mèrit científic d'aquest membre corresponent que durant tants anys va formar part i va honorar la nostra estimada Acadèmia.

25 de gener del 2006